

Yuval Noah Harari

Ισότητα (Μάθημα 4ο)

Όποιος κατέχει τα δεδομένα κατέχει το μέλλον

Τις τελευταίες δεκαετίες, οι άνθρωποι σε όλο τον κόσμο άκουγαν ότι η ανθρωπότητα βρίσκεται στο δρόμο για την ισότητα και ότι η παγκοσμιοποίηση και οι νέες τεχνολογίες θα τη βοηθήσουν να τη φτάσει ακόμα πιο σύντομα. Στην πραγματικότητα, ο 21ος αιώνας μπορεί να δημιουργήσει τις κοινωνίες με τη μεγαλύτερη ανισότητα στην ιστορία. Παρότι η παγκοσμιοποίηση και το διαδίκτυο γεφυρώνουν το χάσμα ανάμεσα στις χώρες, απειλούν ωστόσο να διευρύνουν το κενό ανάμεσα στις τάξεις, και ακριβώς τη στιγμή που η ανθρωπότητα φαίνεται να πετυχαίνει την παγκόσμια ενοποίηση, το ίδιο το ανθρώπινο είδος μπορεί να διαιρεθεί σε βιολογικές κάστες.

Η ανισότητα ξεκινάει ήδη από τη λίθινη εποχή. Πριν από τριάντα χιλιάδες χρόνια, οι ομάδες τροφοσυλλεκτών έθαβαν κάποια μέλη τους σε πολυτελείς τάφους γεμάτους με χιλιάδες χάντρες από ελεφαντόδοντο, βραχιόλια, κοσμήματα και αντικείμενα τέχνης, ενώ άλλα μέλη έπρεπε να βολευτούν με μια σκέτη τρύπα στο χώμα. Εντούτοις, οι τροφοσυλλεκτικές ομάδες ήταν -παρ' όλα αυτά- πολύ πιο ισότιμες από οποιαδήποτε μεταγενέστερη

ανθρώπινη κοινωνία, γιατί είχαν ελάχιστη ιδιοκτησία. Η ιδιοκτησία είναι προαπαιτούμενο για τη μακροπρόθεσμη ανισότητα.

Μετά την Αγροτική Επανάσταση η ιδιοκτησία πολλαπλασιάστηκε, και μαζί της η ανισότητα. Καθώς οι άνθρωποι αποκτούσαν κυριότητα πάνω στη γη, σε ζώα, σε φυτά και σε εργαλεία, αναδύθηκαν άκαμπτες ιεραρχικές κοινωνίες, στις οποίες μικρές ελίτ μονοπωλούσαν τον περισσότερο πλούτο και την εξουσία για αλληπάλληλες γενιές. Οι άνθρωποι έφτασαν να θεωρούν αυτή την κατάσταση φυσική ή ακόμα και επιβεβλημένη από τον θεό. Η ιεραρχία δεν ήταν απλώς η νόρμα, αλλά και το ιδεώδες. Πώς μπορεί να υπάρχει τάξη χωρίς μια ξεκάθαρη ιεραρχία ανάμεσα στην αριστοκρατία και τους πληβείους, τους άντρες και τις γυναίκες ή τους γονείς και τα παιδιά; Ιερείς, φιλόσοφοι και ποιητές σε όλο τον κόσμο εξηγούσαν υπομονετικά ότι όπως στο ανθρώπινο σώμα τα μέλη δεν είναι ίσα -τα πόδια πρέπει να υπακούν το κεφάλι-, έτσι και στην ανθρώπινη κοινωνία η ισότητα θα έφερνε το χάος.

Ωστόσο, στην ύστερη νεωτερική εποχή, η ισότητα εξελίχθηκε σε ιδεώδες σε όλες σχεδόν τις ανθρώπινες κοινωνίες. Αυτό οφειλόταν εν μέρει στην άνοδο νέων ιδεολογιών όπως ο κομμουνισμός και ο φιλελευθερισμός. Αλλά οφειλόταν επίσης στη Βιομηχανική Επανάσταση, η οποία έκανε τις μάζες πιο σημαντικές από ποτέ άλλοτε. Οι βιομηχανικές οικονομίες βασίζονταν στις μάζες απλών εργατών, ενώ οι βιομηχανικοί στρατοί στις μάζες απλών στρατιωτών. Οι κυβερνήσεις τόσο στις δημοκρατίες όσο και στις δικτατορίες επένδυαν σημαντικά στην υγεία, την εκπαίδευση και την ευημερία των μαζών, γιατί χρειαζόνταν εκατομμύρια υγιείς εργάτες για να λειτουργούν οι γραμμές παραγωγής και εκατομμύρια αφοσιωμένους στρατιώτες για να πολεμούν στα χαρακώματα.

Έτσι η ιστορία του 20ού αιώνα περιστράφηκε σε μεγάλο βαθμό γύρω από τη μείωση της ανισότητας ανάμεσα σε τάξεις, φυλές και φύλα. Μολονότι ο κόσμος του 2000 εξακολουθούσε να έχει τις ιεραρχίες του, ήταν πάντως πολύ πιο ισότιμος από εκείνον του 1900. Στα πρώτα χρόνια του 21ου αιώνα, οι άνθρωποι περίμεναν ότι η πρόοδος στην

ισότητα θα συνεχιζόταν ή και θα επιταχυνόταν. Συγκεκριμένα, πίστευαν ότι η παγκοσμιοποίηση θα έφερνε την οικονομική αφθονία σε όλο τον κόσμο και ότι, κατά συνέπεια, οι άνθρωποι στην Ινδία και την Αίγυπτο θα άρχιζαν να έχουν τις ίδιες ευκαιρίες και τα ίδια προνόμια με τους ανθρώπους στη Φιλανδία και τον Καναδά. Μια ολόκληρη γενιά μεγάλωσε με αυτή την υπόσχεση.

Τώρα φαίνεται ότι η υπόσχεση μπορεί να μην εκπληρωθεί. Η παγκοσμιοποίηση ωφέλησε σίγουρα μεγάλα τμήματα της ανθρωπότητας, αλλά υπάρχουν σημάδια αύξησης της ανισότητας τόσο ανάμεσα στις κοινωνίες όσο και στο εσωτερικό τους. Κάποιες ομάδες μονοπωλούν ολοένα και περισσότερο τους καρπούς της παγκοσμιοποίησης, ενώ δισεκατομμύρια αφήνονται πίσω. Ήδη σήμερα, το πλουσιότερο 1% κατέχει τον μισό παγκόσμιο πλούτο. Και, ακόμα πιο ανησυχητικό, οι εκατό πλουσιότεροι άνθρωποι έχουν όλοι μαζί περισσότερα από ό,τι τα φτωχότερα 4 δισεκατομμύρια.

Τα πράγματα θα μπορούσαν να γίνουν πολύ χειρότερα. Όπως εξηγήσαμε στα προηγούμενα κεφάλαια, η άνοδος της τεχνητής νοημοσύνης μπορεί να εξαλείψει την οικονομική αξία και την πολιτική ισχύ των περισσότερων ανθρώπων. Την ίδια στιγμή, οι βελτιώσεις στη βιοτεχνολογία μπορεί να καταστήσουν εφικτή τη μετάφραση της οικονομικής ανισότητας σε βιολογική ανισότητα. Οι πάμπλουτοι θα έχουν, επιτέλους, να κάνουν κάτι που αξίζει πραγματικά με τον ασύλληπτο πλούτο τους. Ενώ ως τώρα μπορούσαν να αγοράζουν κυρίως σύμβολα κύρους, σύντομα θα μπορούν να αγοράζουν την ίδια τη ζωή. Αν οι νέες θεραπείες για την επέκταση της ζωής και την αναβάθμιση των σωματικών και των νοητικών ικανοτήτων αποδειχτούν ακριβές, η ανθρωπότητα μπορεί να χωριστεί σε βιολογικές κάστες.

Σε όλη την ιστορία, οι πλούσιοι και οι αριστοκράτες φαντάζονταν πάντα ότι είχαν ανώτερες ικανότητες από όλους τους άλλους και ότι αυτός ήταν ο λόγος που είχαν την εξουσία. Απ' όσο γνωρίζουμε, αυτό δεν ήταν αλήθεια. Ο μέσος δούκας δεν είχε περισσότερα

χαρίσματα από τον μέσο χωρικό - χρωστούσε την ανωτερότητά του μόνο στις άδικες νομικές και οικονομικές διακρίσεις. Ωστόσο, το 2100 οι πλούσιοι μπορεί να είναι όντως πιο ταλαντούχοι, πιο δημιουργικοί και πιο ευφυείς από τους κατοίκους των παραγκουπόλεων. Όταν θα έχει πια δημιουργηθεί ένα πραγματικό χάσμα στις ικανότητες πλούσιων και φτωχών, θα είναι σχεδόν αδύνατο να κλείσει. Αν οι πλούσιοι χρησιμοποιούν τις ανώτερες ικανότητές τους για να πλουτίσουν ακόμα περισσότερο κι αν τα περισσότερα νοήματα μπορούν να τους εξασφαλίσουν ενισχυμένα σώματα και εγκεφάλους, το χάσμα συνεχώς θα διευρύνεται. Το 2100, το πλουσιότερο 1% μπορεί να μην κατέχει απλώς τον περισσότερο παγκόσμιο πλούτο, αλλά και την περισσότερη μορφιά, δημιουργικότητα και υγεία.

Οι δύο διαδικασίες μαζί -η γενετική μηχανική σε συνδυασμό με την ανάπτυξη της Τ.Ν.- μπορεί, επομένως, να οδηγήσουν στο χωρισμό της ανθρωπότητας σε μια μικρή τάξη υπερανθρώπων και σε μια τεράστια υποτάξη άχρηστων χόμο σάπιενς. Και για να γίνει ακόμα χειρότερη μια ήδη δυσοίωνη κατάσταση, καθώς οι μάζες θα χάνουν την οικονομική τους σημασία και την πολιτική τους ισχύ, το κράτος μπορεί να χάσει σε κάποιο τουλάχιστον βαθμό τα κίνητρά του για να επενδύει στην υγεία, την εκπαίδευση και την ευημερία τους. Είναι πολύ επικίνδυνο να είσαι περιττός. Το μέλλον των μαζών θα εξαρτηθεί από την καλή θέληση μιας μικρής ελίτ. Η καλή αυτή θέληση μπορεί να υπάρχει για μερικές δεκαετίες, αλλά σε μια στιγμή κρίσης -όπως μια κλιματική καταστροφή- ο πειρασμός της ελίτ αυτής να ξεφορτωθεί τους ανθρώπους που περισσεύουν θα είναι πολύ μεγάλος.

Σε χώρες όπως η Γαλλία και η Νέα Ζηλανδία, που έχουν μεγάλη παράδοση φιλελεύθερων πεποιθήσεων και κράτους πρόνοιας, ίσως η ελίτ να συνεχίσει να φροντίζει τις μάζες ακόμα κι όταν δεν θα τις χρειάζεται πια. Στις πιο καπιταλιστικές ΗΠΑ, ωστόσο, η ελίτ μπορεί να αδράξει την πρώτη ευκαιρία για να διαλύσει ό,τι έχει απομείνει από το κράτος πρόνοιας. Το πρόβλημα μπορεί να είναι ακόμα μεγαλύτερο στις μεγάλες αναπτυσσόμενες χώρες, όπως η Κίνα, η Ινδία, η Νότια Αφρική και η Βραζιλία. Εκεί, όταν οι απλοί άνθρωποι χάσουν την οικονομική τους αξία, η ανισότητα θα εκτοξευτεί.

Έτσι, αντί η παγκοσμιοποίηση να οδηγήσει στην παγκόσμια ενότητα, μπορεί τελικά να καταλήξει στον «ειδολογικό διαχωρισμό»: τη διάσπαση της ανθρωπότητας σε διαφορετικές βιολογικές κάστες ή ακόμα και σε διαφορετικά είδη. Η παγκοσμιοποίηση θα ενώσει τον κόσμο οριζόντια καταργώντας τα εθνικά σύνορα, αλλά την ίδια στιγμή θα χωρίσει την ανθρωπότητα κάθετα. Οι κυρίαρχες ολιγαρχίες σε χώρες τόσο διαφορετικές όπως οι ΗΠΑ και η Ρωσία μπορεί να συγχωνευτούν και να στραφούν από κοινού ενάντια στις μάζες των απλών σάπιενς. Από αυτή τη σκοπιά, η σημερινή λαϊκιστική απέχθεια προς τις «ελίτ» είναι απόλυτα βάσιμη. Αν δεν προσέξουμε, τα εγγόνια των μεγιστάνων της Σίλικον Βάλεϊ και των δισεκατομμυριούχων της Ρωσίας μπορεί να γίνουν ένα είδος ανώτερο από τα εγγόνια των αγροτών στα Απαλάχια και των χωρικών στη Σιβηρία.

Μακροπρόθεσμα, ένα τέτοιο σενάριο μπορεί ακόμα και να απο-παγκοσμιοποιήσει τον κόσμο, καθώς η ανώτερη κάστα θα συγκεντρώνεται στο εσωτερικό ενός αυτοανακηρυγμένου «πολιτισμού» και θα χτίζει τείχη και τάφρους που θα τη χωρίζουν από τις ορδές των «βαρβάρων» που θα βρίσκονται έξω. Στον 20ό αιώνα, ο βιομηχανικός πολιτισμός εξαρτιόταν από τους «βαρβάρους» για φτηνή εργασία, πρώτες ύλες και αγορές. Γι' αυτό τούς κατέκτησε και τους αφομοίωσε. Αλλά στον 21ο αιώνα, ένας μεταβιομηχανικός πολιτισμός που θα βασίζεται στην τεχνητή νοημοσύνη τη γενετική μηχανική και τη νανοτεχνολογία μπορεί να είναι πολύ πιο αυτόνομος και αυτόρκης. Όχι μόνο ολόκληρες τάξεις, αλλά ολόκληρες χώρες ή και ήπειροι μπορεί να γίνουν ασημαντες. Οχυρωματικά έργα που θα φρουρούνται από ρομπότ και drone μπορεί να χωρίζουν την αυτοαποκαλούμενη πολιτισμένη ζώνη, όπου σάιμποργκ θα πολεμάνε μεταξύ τους με λογικές βόμβες, από τις βάρβαρες εκτάσεις όπου αγριάνθρωποι θα πολεμούν μεταξύ τους με μαχαίρια και καλάσνικοφ.

Σε ολόκληρο αυτό το βιβλίο χρησιμοποιώ συχνά το πρώτο πρόσωπο για να μιλήσω για το μέλλον της ανθρωπότητας. Αναρωτιέμαι τι πρέπει να «κάνουμε» για τα προβλήματά «μας». Αλλά ίσως αυτό το «εμείς» να μην υπάρχει. Ίσως ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα «μας» να είναι ότι θα υπάρχουν διαφορετικές ομάδες ανθρώπων με διαφορετικό μέλλον. Ίσως σε κάποια μέρη του κόσμου να πρέπει να μάθει κανείς στα παιδιά του να γράφουν κώδικα προγραμματισμού, ενώ σε άλλα να τραβάνε γρήγορα και να σημαδεύουν σωστά.

Ποιος κατέχει τα δεδομένα;

Αν θέλουμε να αποτρέψουμε τη συγκέντρωση όλου του πλούτου και της εξουσίας στα χέρια μιας μικρής ελίτ, το κλειδί είναι να ρυθμίσουμε το ιδιοκτησιακό καθεστώς των δεδομένων. Στις αρχαίες εποχές, η γη ήταν το πιο σημαντικό περιουσιακό στοιχείο στον κόσμο, η πολιτική ήταν ένας αγώνας για τον έλεγχο της γης, και αν υπερβολικά πολλή γη συγκεντρωνόταν σε πολύ λίγα χέρια, η κοινωνία χωριζόταν σε αριστοκράτες και πληβείους. Στη νεωτερική εποχή οι μηχανές και τα εργοστάσια έγιναν σημαντικότερα από τη γη και οι πολιτικοί αγώνες εστίαζαν στον έλεγχο αυτών των ζωτικών μέσων παραγωγής. Αν υπερβολικά πολλές μηχανές συγκεντρώνονταν σε πολύ λίγα χέρια, η κοινωνία χωριζόταν σε καπιταλιστές και προλετάριους. Στον 21ο αιώνα, ωστόσο, τα δεδομένα θα πάρουν τη θέση τόσο της γης όσο και των μηχανών ως το πιο σημαντικό περιουσιακό στοιχείο - και η πολιτική θα είναι ένας αγώνας για τον έλεγχο της ροής των δεδομένων. Αν τα δεδομένα συγκεντρωθούν σε υπερβολικά λίγα χέρια, η ανθρωπότητα θα χωριστεί σε διαφορετικά είδη.

Η κούρσα για την απόκτηση των δεδομένων έχει ήδη ξεκινήσει, με επικεφαλής γίγαντες όπως η Google, η Facebook, η Baidu, η Tencent. Ως τώρα, πολλοί από αυτούς τους γίγαντες φαίνεται ότι ακολουθούν το επιχειρηματικό μοντέλο του «εμπόρου προσοχής». Τραβάνε την προσοχή μας προσφέροντάς μας δωρεάν πληροφορίες, υπηρεσίες και ψυχαγωγία και μετά ξαναπουλάνε την προσοχή μας σε διαφημιστές. Ωστόσο, οι γίγαντες των δεδομένων μάλλον στοχεύουν πολύ ψηλότερα από οποιονδήποτε παλιότερο έμπορο προσοχής. Η πραγματική τους δουλειά δεν είναι καθόλου να πουλάνε διαφημίσεις. Αντίθετα, τραβώντας την προσοχή μας καταφέρνουν να συσσωρεύουν τεράστιες ποσότητες δεδομένων σχετικά με εμάς - το προϊόν είμαστε εμείς.

Μεσοπρόθεσμα, αυτό το απόθεμα δεδομένων ανοίγει το δρόμο για ένα ριζικά διαφορετικό επιχειρηματικό μοντέλο, που το πρώτο του θύμα θα είναι η ίδια η βιομηχανία της διαφήμισης. Το νέο μοντέλο βασίζεται στη μεταφορά της αυθεντίας από τους ανθρώπους στους αλγόριθμους, συμπεριλαμβανομένης της αυθεντίας για την επιλογή και την αγορά

πραγμάτων. Όταν οι αλγόριθμοι θα επιλέγουν και θα αγοράζουν πράγματα για λογαριασμό μας, η παραδοσιακή διαφήμιση θα καταρρεύσει. Σκεφτείτε το Google. Το Google θέλει να φτάσει σε ένα σημείο που θα μπορούμε να το ρωτήσουμε οτιδήποτε και θα παίρνουμε την καλύτερη απάντηση στον κόσμο. Τι θα γίνει όταν θα μπορούμε να ρωτήσουμε το

Google

, «Γεια σου

Google

! Με βάση όσα ξέρεις για τα αυτοκίνητα και για μένα (δηλαδή, τις ανάγκες, τις συνήθειές μου, τις απόψεις μου για την υπερθέρμανση του πλανήτη, ακόμα και τις απόψεις μου για την πολιτική στη Μέση Ανατολή), ποιο είναι το αυτοκίνητο που μου ταιριάζει περισσότερο;» Αν το

Google

μπορεί να μας δώσει μια καλή απάντηση σε κάτι τέτοιο κι αν μάθουμε από την εμπειρία μας να εμπιστευόμαστε τη σοφία του

Google

αντί για τα δικά μας, εύκολα χειραγωγήσιμα συναισθήματα, τι νόημα θα έχουν ποια οι διαφημίσεις αυτοκινήτων;

Μακροπρόθεσμα, όταν συνδυάσουν αρκετά δεδομένα και αρκετή υπολογιστική δύναμη, οι γίγαντες των δεδομένων θα μπορούν να χακάρουν τα βαθύτερα μυστικά της ζωής μας κι έπειτα να χρησιμοποιήσουν αυτή τη γνώση όχι απλώς για να κάνουν επιλογές για λογαριασμό μας ή να μας χειραγωγήσουν, αλλά επίσης για να σχεδιάσουν εκ νέου την οργανική ζωή και να δημιουργήσουν ανόργανες μορφές ζωής. Μπορεί για να συντηρηθούν βραχυπρόθεσμα οι γίγαντες να είναι απαραίτητο να πουλάνε διαφημίσεις, αλλά συχνά αξιολογούν εφαρμογές, προϊόντα και εταιρείες ανάλογα με τα δεδομένα που μπορούν να συγκεντρώσουν, και όχι με τα χρήματα που μπορούν να βγάλουν. Μια δημοφιλής εφαρμογή μπορεί να μην διαθέτει επιχειρηματικό μοντέλο ή ακόμα να χάνει χρήματα βραχυπρόθεσμα, αλλά εάν απορροφά δεδομένα, μπορεί να αξίζει δισεκατομμύρια. Ακόμα κι αν δεν ξέρει κανείς πώς να εξαργυρώσει τα δεδομένα σήμερα, αξίζει να τα έχει γιατί μπορεί έτσι να κρατάει το κλειδί για τον έλεγχο και τη διαμόρφωση της ζωής στο μέλλον. Δεν γνωρίζω με βεβαιότητα ότι οι γίγαντες δεδομένων σκέφτονται ρητά έτσι, αλλά οι ενέργειές τους δείχνουν ότι δίνουν περισσότερη αξία στη συσσώρευση δεδομένων απ' ό,τι στα δολάρια και τα σεντς.

Οι συνηθισμένοι άνθρωποι θα δυσκολευτούν πολύ να αντισταθούν σε αυτή τη διαδικασία. Αυτή τη στιγμή, οι άνθρωποι παραχωρούν ευχαρίστως το πιο πολύτιμο περιουσιακό τους στοιχείο -τα προσωπικά τους δεδομένα- με αντάλλαγμα δωρεάν υπηρεσίες ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και βίντεο με χαριτωμένα γατάκια. Θυμίζει κάπως τις φυλές των Αφρικανών και των Αυτοχθόνων Αμερικανών που πουλούσαν ολόκληρες χώρες στους ευρωπαίους ιμπεριαλιστές για χρωματιστές χάντρες και φτηνά μπιχλιμπίδια. Αν κάποια στιγμή αργότερα οι απλοί άνθρωποι αποφασίσουν ότι θα προσπαθήσουν να μπλοκάρουν τη ροή των δεδομένων, μπορεί αυτό να είναι ολοένα και δυσκολότερο, ιδίως καθώς είναι πιθανό να εξαρτώνται πια από το διαδίκτυο για όλες τους τις αποφάσεις ή ακόμα και για την περιθαλψη και την επιβίωσή τους.

Άνθρωποι και μηχανές μπορεί να συγχωνευτούν τόσο ολοκληρωτικά, που οι άνθρωποι δεν θα μπορούν πια να επιβιώσουν αν αποσυνδεθούν από το διαδίκτυο. Θα είναι συνδεδεμένοι ήδη από τη μήτρα, κι αν αργότερα επιλέξει κάποιος να αποσυνδεθεί, οι ασφαλιστικές εταιρείες μπορεί να αρνούνται να τον ασφαλίσουν, οι εργοδότες να τον προσλάβουν και οι υπηρεσίες υγείας να τον φροντίσουν. Στη μεγάλη μάχη ανάμεσα στην υγεία και την ιδιωτικότητα, το πιθανότερο είναι ότι η υγεία θα νικήσει με άνεση.

Καθώς όλο και περισσότερα δεδομένα ρέουν από το σώμα και τον εγκέφαλό σας στις έξυπνες μηχανές μέσα από βιομετρικούς αισθητήρες, θα γίνεται εύκολο για τις εταιρείες και τους κυβερνητικούς φορείς να σας γνωρίζουν, να σας χειραγωγούν και να αποφασίζουν για λογαριασμό σας. Και, πράγμα ακόμα πιο σημαντικό, θα μπορούν να αποκωδικοποιήσουν τους βαθύτερους μηχανισμούς όλων των σωμάτων και των εγκεφάλων κι έτσι να αποκτήσουν τη δύναμη να σχεδιάσουν ζωή. Αν θέλουμε να εμποδίσουμε τη μονοπώληση τέτοιων θεϊκών δυνάμεων από μια μικρή ελίτ και να αποτρέψουμε τη διαίρεση της ανθρωπότητας σε βιολογικές κάστες, η ερώτηση-κλειδί είναι η εξής: σε ποιον ανήκουν τα δεδομένα; Τα δεδομένα για το DNA μου, τον εγκέφαλό μου και τη ζωή μου ανήκουν άραγε σε μένα, στην κυβέρνηση, σε κάποια εταιρεία ή στην ανθρώπινη συλλογικότητα;

Αν οι κυβερνήσεις έχουν την εντολή να εθνικοποιήσουν τα δεδομένα, αυτό μάλλον θα χαλιναγωγήσει την ισχύ των μεγάλων εταιρειών, αλλά μπορεί να οδηγήσει σε τρομαχτικές ψηφιακές δικτατορίες. Οι πολιτικοί είναι κάπως σαν μουσικοί, και το όργανο που παίζουν είναι το ανθρώπινο συναισθηματικό και βιοχημικό σύστημα. Βγάζουν ένα λόγο, κι ένα κύμα φόβου εξαπλώνεται στη χώρα. Κάνουν μια ανάρτηση στο Twitter (X) κι ακολουθεί μια έκρηξη μίσους. Δεν νομίζω ότι πρέπει να δώσουμε σε αυτούς τους μουσικούς ένα ακόμα πιο εκλεπτυσμένο όργανο για να παίζουν. Όταν οι πολιτικοί θα μπορούν να πατάνε άμεσα τα συναισθηματικά κουμπιά μας, προκαλώντας κατά βούληση άγχος, μίσος, χαρά και πλήξη, η πολιτική θα μετατραπεί σε ένα απλό τσίρκο συναισθημάτων, ίσο κι αν φοβόμαστε τη δύναμη των μεγάλων εταιρειών, η ιστορία δείχνει ότι δεν θα έχουμε απαραίτητα καλύτερη μοίρα στα χέρια πανίσχυρων κυβερνήσεων. Τον Μάρτιο του 2018, που γράφονται αυτές οι γραμμές, θα προτιμούσα να δίνω τα δεδομένα μου στον Μαρκ Ζούκερμπεργκ παρά στον Βλαντιμίρ Πούτιν (αν και το σκάνδαλο με την Cambridge Analytica αποκάλυψε ότι δεν έχουμε πραγματικά επιλογή, καθώς τα δεδομένα που εμπιστευόμαστε στον Ζούκερμπεργκ φτάσουν τελικά στον Πούτιν).

Το να έχει ο καθένας τα δεδομένα του στην ατομική του ιδιοκτησία μπορεί να ακούγεται πιο ελκυστικό κι από τις δύο αυτές εναλλακτικές, αλλά δεν είναι καθόλου ξεκάθαρο τι μπορεί να σημαίνει πραγματικά. Έχουμε εμπειρία χιλιάδων ετών στη ρύθμιση της ιδιοκτησίας γης. Ξέρουμε πώς να κατασκευάσουμε φράχτη γύρω από ένα χωράφι, πώς να βάλουμε ένα φρουρό στην πύλη και να ελέγχουμε ποιος μπαίνει και ποιος βγαίνει. Κατά τους δύο τελευταίους αιώνες αναπτύξαμε εξαιρετικά εκλεπτυσμένους τρόπους για τη ρύθμιση της ιδιοκτησίας της βιομηχανίας - κι έτσι σήμερα μπορώ να έχω στην κατοχή μου ένα κομματάκι της Τζένεραλ Μότορς κι ένα της Τογιότα αγοράζοντας μετοχές τους. Αλλά έχουμε ελάχιστη εμπειρία στη ρύθμιση της ιδιοκτησίας δεδομένων, έργο το οποίο είναι εγγενώς πολύ δυσκολότερο, γιατί - αντίθετα από τη γη και τα μηχανήματα - τα δεδομένα βρίσκονται παντού και συγχρόνως πουθενά, κινούνται με την ταχύτητα του φωτός και μπορείς να φτιάξεις όσα αντίγραφα τους θέλεις.

Πρέπει λοιπόν να ζητήσουμε από τους δικηγόρους, τους πολιτικούς, τους φιλόσοφους, ακόμα και τους ποιητές μας να στρέψουν όλη τους την προσοχή σε αυτόν το γρίφο: πώς ρυθμίζεις την ιδιοκτησία δεδομένων; Αυτό είναι πιθανότατα το σημαντικότερο πολιτικό

ερώτημα της εποχής μας. Αν δεν μπορέσουμε να δώσουμε σύντομα μια απάντηση, το κοινωνικοπολιτικό μας σύστημα μπορεί να καταρρεύσει. Οι άνθρωποι δισθάνονται ήδη τον επερχόμενο κατακλυσμό. Ίσως αυτός να είναι ο λόγος που πολίτες σε όλο τον κόσμο χάνουν την πίστη τους στη φιλελεύθερη αφήγηση, η οποία πριν από μια δεκαετία φαινόταν ακαταμάχητη.

Πώς θα προχωρήσουμε, λοιπόν, από δω και πέρα και πώς θα αντιμετωπίσουμε τις τεράστιες προκλήσεις των επαναστάσεων της βιοτεχνολογίας και της τεχνολογίας της πληροφορίας; Μήπως οι ίδιοι οι επιστήμονες και οι επιχειρηματίες που αποδιάρθρωσαν τον κόσμο μπορούν να βρουν μια τεχνολογική λύση; Για παράδειγμα, μήπως οι δικτυωμένοι αλγόριθμοι θα μπορούσαν να αποτελέσουν τις σκαλωσιές μιας παγκόσμιας ανθρώπινης κοινότητας η οποία θα κατείχε συλλογικά όλα τα δεδομένα και θα επέβλεπε τη μελλοντική εξέλιξη της ζωής; Καθώς η παγκόσμια ανισότητα αυξάνεται και οι κοινωνικές εντάσεις οξύνονται σε όλο τον κόσμο, ίσως ο Μαρκ Ζούκερμπεργκ θα μπορούσε να προτείνει στα 2 δισεκατομμύρια φίλους του να ενώσουν τις δυνάμεις τους και να κάνουν κάτι όλοι μαζί.

[Yuval Noah Harari , 21 μαθήματα για τον 21ο αιώ να, σελ. 87-94, Μετάφραση: Μιχάλης Λαλιώ της, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2018](#)